

Centrum Bydgoszczy – poszukiwanie tożsamości miejsca drogą budowy społeczności lokalnych

Centre of Bydgoszcz – a search of the place's identity through building local communities

Streszczenie

Działania inwestycyjno-remontowe i zmiany funkcjonalne określone są na Starym Mieście w Bydgoszczy przez obowiązujące lokalne akty prawne, w których w większym stopniu zajęto się tkanką materialną, niż aspektem ludzkim. Celem pracy jest przedstawienie znaczenia miejsca, jako przestrzeni identyfikowanej przez aktywność wspólnoty. Przeprowadzono analizę literatury przedmiotu, badanie przepisów obowiązujących w Bydgoszczy dotyczących starówki i obserwacje *in situ*. Dokonano przeglądu działających stowarzyszeń i grup lokalnych, ich struktury i profilu działania. Okazuje się, że rewitalizacja przez nadanie nowego charakteru społecznego miejscom, może być realizowana dzięki młodym wspólnotom łączącym aktywność ruchów miejskich, interakcje z mieszkańcami, kreatywność liderów. Aktywność w dziedzinie kultury i sztuki, wielowątkowe wsparcie administracji miejskiej oraz szeroki wachlarz dostępnych programów finansujących może zmienić wygląd ulic, nie tylko kamienic administrowanych przez miasto.

Abstract

Investing-reconstructing actions and functional changes are set in the Old Town of Bydgoszcz by current law policies, where there is more about material tissue, than the human aspect. The goal of this work is to present the meaning of the place and a space identified through the activity of the community. What was conducted, it was the analysis of literature, research of Bydgoszcz's current policies regarding Old Market and *in situ* observations. The review of active communities and local groups, their structure and profile of actions, have been made. It has turned out, that revitalization through giving a new social character to places can be realized thanks to young communities, which consists of city movements' activities, interactions with citizens and leaders' creativity. The activity in the matter of art and culture, multilayered support of town hall and vast array of available financial programs can change the look of the streets, not only the tenement houses.

Słowa kluczowe: Bydgoszcz, Stare Miasto, rewitalizacja, ulica Długa, Kamienica 12, ulica Gimnazjalna
Keywords: Bydgoszcz, The Old Town, revitalization, Długa Street, Kamienica 12, Gimnazjalna street

Wstęp

Stare Miasto w Bydgoszczy podlega przemianom wynikającym z ogólnej sytuacji kraju. Polityka inwestycyjna i remontowa kontrolowana jest przez obowiązujące lokalne akty prawne, które jednak zajmują się głównie substancją materialną. Istotnym zagadnieniem jest docenienie znaczenia, jakie odgrywają ludzie i ich grupy. Wspólnoty tworzą miejsca w wymiarze mentalnym; miejsca w przestrzeni uzyskują dzięki nim określoną tożsamość. Jeśli jest ona zdefiniowana i atrakcyjna, ma zasadniczy wpływ na pełny efekt rewitalizacji. W pracy pokazano przykłady roli wspólnoty w tworzeniu atrakcyjnej tożsamości miejsca.

W trakcie badań przeanalizowana została dostępna literatura przedmiotu, przede wszystkim jednak wykorzystywano obserwacje działań administracji miejskiej i aktywnych grup

Introduction

The Old Town of Bydgoszcz is being changed due to general condition of the country. The investment and renovation policy is being controlled by current local law acts, which mainly take care of material substance.

The important matter is to appreciate the meaning of people and their groups. The communities create places in mental aspect; places in space gain a defined identity thanks to them. If it's defined and attractive, it has a key influence on the full effect of the revitalization. In this study, there are shown examples of a role of community in creation of attractive city's identity.

* Mgr Ewa Raczyńska-Mąkowska, Zakład Wzornictwa, Wydział Inżynierii Mechanicznej, Uniwersytet Technologiczno-Przyrodniczy w Bydgoszczy / M.Sc. Ewa Raczyńska-Mąkowska MA, Industrial Design Department, Mechanical Engineering Faculty, University of Technology and Life Sciences in Bydgoszcz

miejskich oraz zachowania mieszkańców. Ocena efektów materialnych stała się podstawą do wyciągnięcia wniosków dotyczących synergii tych dwóch płaszczyzn aktywności.

Stare miasto w Bydgoszczy – rewitalizacja w świetle przepisów

Bydgoskie Stare Miasto to obszar z zachowaną w dużym stopniu siatką ulic z okresu lokacji na prawie magdeburskim w 1346 roku. Późniejsze przemiany, a szczególnie zniszczenia, jakie dokonały się w okresie okupacji hitlerowskiej – w tym wyburzenie zachodniej pierzei Rynku, likwidacja kwartału zabudowy pomiędzy ulicą Mostową i Jatki, likwidacja synagogi, pojedynczych kamienic, wreszcie rozebranie Teatru Miejskiego i sfontowanie dwóch spichrzy nad Brdą to niekompletna dziś kanwa staromiejska. Ostatnie lata przyniosły kilka nowych realizacji w ramach uzupełniania niedoborów, brakuje jednak nadal istotnych elementów zabudowy.

Tkanka staromiejska potrzebuje pomocy: nie tylko zastrzyku finansowego, ale zmiany mentalności ludzi, stanowiącej klucz do pełnej rewitalizacji tej przestrzeni¹. Interesy handlowców połączyć można w efektywny sposób z zabudową staromiejską, nawet planując obiekty większe, jak proponuje Christopher Alexander². Obserwacja zachowań ludzi w obrębie zmieniającego się starego miasta i jego zabytkowej otoczki wykazuje ponadczasowość metody badawczej Kevina Lyncha, który zadając określone pytania/zadania użytkownikom

The old town of Bydgoszcz – revitalization in the law aspect

Bydgoszcz's Old Town is an area with mostly preserved alley grid from the period of location on Magdeburg's Law in 1346. Latter changes, especially the destruction, that took place during Nazi occupation, is currently an uncompleted old city canvas. Last years brought some new realizations as a filling of that building set, however it still lacks some crucial elements.

The Old Town tissue needs help; not only cash flow, but a change of people's mentality, being a key to a full revitalization of space¹. Shopkeepers' interest can be effectively tied to old architecture, even when planning larger objects, as Christopher Alexander². Observation of people's behavior in the vicinity of Old Town shows the timelessness of Kevin Lynch's research method, in which, by asking specific questions to the space users, he learned the way of perceiving it, then making conclusions for its shaping³.

The process of bringing back the Bydgoszcz's Market's attractiveness is on. The effects are slowly becoming visible. Larger and larger share in creating a favorable atmosphere has the outside entities, mainly the tenants, instead of local society. Teresa Bardzińska-Bonenberg, while analyzing the gentrification process, made a point on a possibility of capturing the balance between the existing society

przestrzeni, poznawał sposób postrzegania tejże, wyciągając następnie wnioski dla jej kształtowania³.

Proces przywracania atrakcyjności bydgoskiej starówki trwa. Efekty zaczynają być widoczne. Coraz większy udział w tworzeniu sprzyjającej atmosfery mają podmioty zewnętrzne, głównie dzierżawcy lokali, a nie społeczność lokalna. Teresa Bardzińska-Bonenberg analizując proces gentryfikacji, zwróciła uwagę na możliwość uchwycenia równowagi pomiędzy społecznością zastaną a nową, pojawiającą się w procesie rewitalizacji⁴. Istotnym czynnikiem jest sposób w jaki zaangażowane są strony uczestniczące w tym procesie.

Za sprawą działań administracyjnych na bydgoskiej starówce widoczna jest poprawa stanu technicznego budynków i poprawia się ich funkcjonowanie. Od lat 90. XX w. gospodarze miasta tworzą system wspierający, zachęcający, a na koniec także wymuszający remontowanie zabytkowych kamienic. Początkowo były to pożyczki udzielane właścicielom na przeprowadzanie konserwatorskich remontów połączone z dotacjami i dofinansowaniami z budżetu konserwatora zabytków. Obecnie rozważane są ulgi podatkowe. Oporni właściciele najbardziej zaniedbanych kamienic otrzymują nakazy ich remontowania wydawane decyzją nadzoru budowlanego.

Ponadto od 1994 roku Prezydent Miasta ustanowił nagrodę dla najlepszych użytkowników obiektów zabytkowych – Bydgoskiego Feniksa⁵. Do chwili obecnej czterokrotnie przyznawano to prestiżowe wyróżnienie. Był to pierwszy krok w stronę personalizacji dobrych wzorów.

Wola kompleksowych działań, zmierzających do programowej rewitalizacji, została upodmiotowiona w dniu 25 stycznia 2012 Uchwałą nr XXI/396/12 Rady Miasta, która przyjęła do realizacji „Kierunki działań służące rewitalizacji przestrzeni publicznych Starego Miasta w Bydgoszczy”. W dokumencie wskazano konieczność równoległego realizowania/monitorowania zagadnień mających na celu nadanie bydgoskiej starówce indywidualnego charakteru, stworzenia miejsca przyjaznego zarówno dla mieszkańców jak i dla gości. Dla administracji miasta niepokojące są także pustostany (w latach 2002-2012 ubyła 1/3 mieszkańców centrum)⁶. Stanowi to dodatkowy bodziec do działań niemal interwencyjnych. Aby przyspieszyć konieczne procedury w ślad za „Kierunkami...” uchwalono w dniu 25 stycznia 2012 miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego⁷. Stopień uszczegółowienia regulacji dla starówki jest duży, jednak jak wynika z tekstu planu zachowanie, budowanie charakteru miejsca przez działania prospołeczne, nie jest obligatoryjne.

Niezależnie od tego administracja miasta wspiera finansowo programy zgłaszane przez organizacje i stowarzyszenia a także projekty obywatelskie. Nie jest jednak inicjatorem takich programów, ograniczając się do merytorycznego opiniowania zgłaszanych tematów. Analiza finansowanych projektów wskazuje, że miastu brakuje pomysłu, czytelnich kierunków i priorytetów. Decyzje są często wynikiem przypadku, a nie przemyślanej strategii.

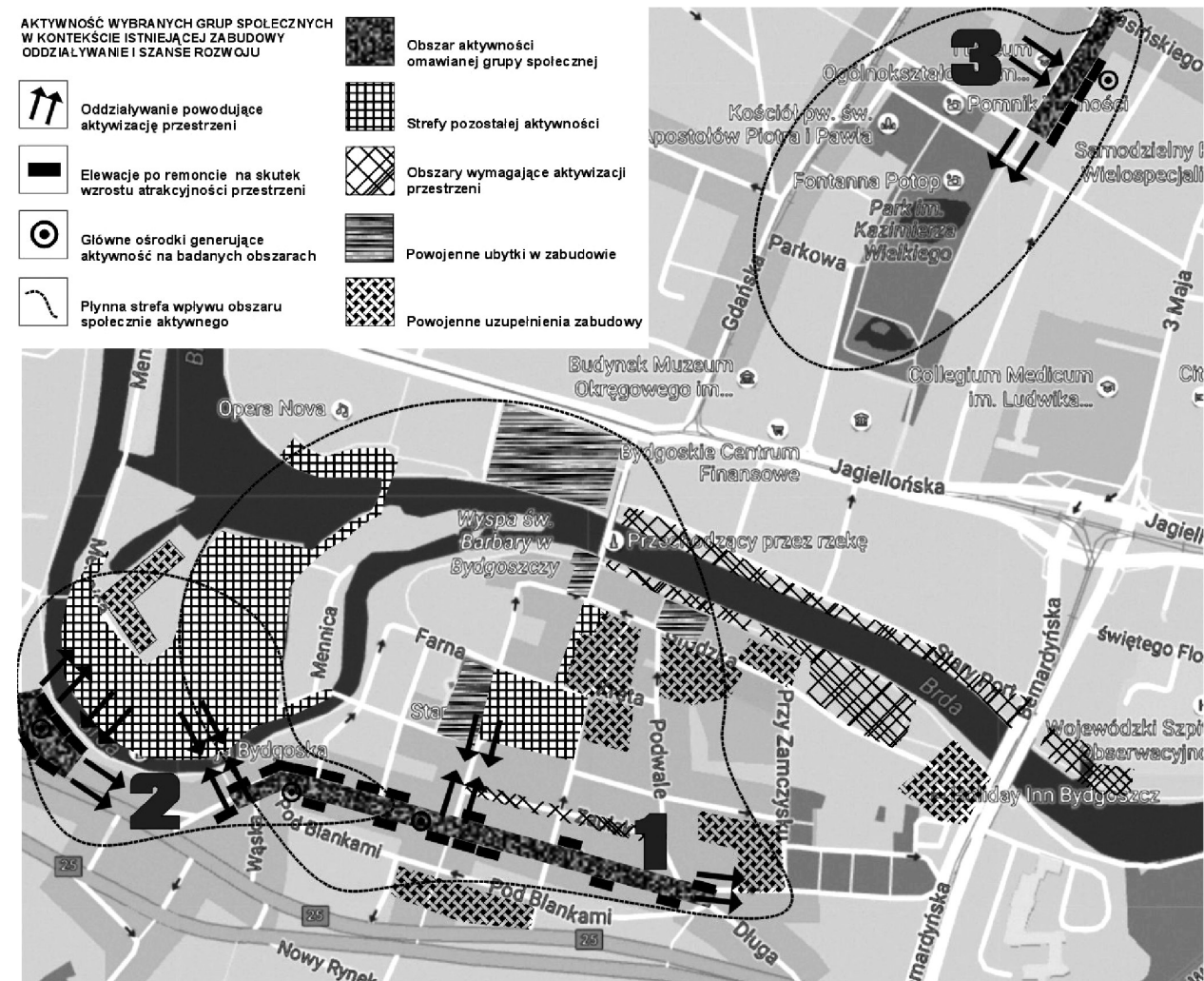
Marcin Czerwiński w swojej książce z 1974 roku, a więc napisanej w zupełnie odmiennej epoce dostrzegł znaczenie kultury i sztuki, przewagę działań organizowanych „na żywo” dla budowania społeczności lokalnej⁸. Po ponad 40 latach

and the new, appearing during the revitalization process⁴. The important matter is a way the sides are involved in this process.

Due to administrative actions, there is a visible improvement in the technical condition of the buildings in the Market, as well as their functionality. Since the 90s the town hall has created a system supporting, encouraging and finally forcing renovations of old tenement buildings. At first, there were loans given to the owners to perform conservational renovations. Nowadays, tax credits are considered. Stubborn owners of the most neglected houses have received writs to renovate them, given by the decision of building oversight. Moreover, in 1994, the President of Bydgoszcz established an award for the best users of old buildings – Bydgoszcz's Phoenix⁵. Until today, this prestigious award has been given four times. It was a first step into customization of good examples. The will of complex actions aiming for a programmatic revitalization was founded on the 25th of January 2012 with a Bill no XXI/396/12 of the Town Hall, which was accepted into realization “Directions of actions aiming for revitalization public spaces of Old Town in Bydgoszcz”. In this document, a necessity of parallel was realized into matters aiming to give the Market its individual character, creating a place friendly both for the inhabitants and guests. Empty buildings (between 2002 and 2012 center's populations reduced by a third) were also alarming for the city's administration⁶. It created another stimulus for almost interventional actions. In order to speed up required procedures, right after the „Directions...”, on the 25th of January 2012, civic plan of spatial management was enacted⁷. The level of the detail of the regulations for the Market is high, however, as it has appeared from the plan's text, the behavior, building up the character of a place through pro-social activities, is not obligatory.

Regardless of that, city's administration funds programs are reported by organizations and societies, as well as citizen projects. Analysis of founded projects point out, that the city lacks ideas, precise directions and priorities. Decisions are often a result of an accident, instead of a thoughtful strategy. Marcin Czerwiński in his book from 1974, which means a completely different age, saw the meaning of art and culture, an advantage of actions organized “live” to build local community⁸. After more than 40 years, the problem still exists, gaining its new form – cultural proletarianization⁹. Today, revitalization through art and culture, reaches creation of strong feeling of place identity, is almost necessity. The policy ran by Civic House Administration in Bydgoszcz aims for facilitation of functioning of the art societies inside city's resources. Against empty buildings and objects for rent, such rules were stated: limitation of sale, favoring the rent, which has given an influence over a type and variability of the business, preferring art, culture and craft functions. Preferable stakes were offered in return for extended opening hours and partial introduction of artistic work into the public space. Of course, all those conditions regard only civic property. In case of private buildings and premises, all we can do is to count on the owners joining the program.

Tab. 1. Bydgoszcz, aktywność grup społecznych w kontekście istniejącej zabudowy. Oddziaływanie i szanse rozwoju; 1. ulica Długa, 2. kamienica 12, 3. ulica Gimnazjalna, oprac. autorka / Bydgoszcz, activity of communities in the context of current architecture. Influence and chances of development; 1. Długa Street, 2. Kamienica 12, 3. Gimnazjalna Street, own work

problem nadal jest aktualny, przybierając nową formę – proletaryzacji kulturowej⁹. Dziś rewitalizacja przez sztukę i kulturę, dążąca do wykreowania silnego poczucia tożsamości miejsca to obecnie niemal konieczność.

Polityka prowadzona przez Administrację Domów Miejskich w Bydgoszczy ma na celu ułatwienie funkcjonowania środowisk twórczych w obrębie zasobów miejskich. W stosunku do pustostanów i obiektów do wynajęcia wprowadzono następujące zasady: ograniczenie sprzedaży na rzecz wynajmu, co daje wpływ na rodzaj i zmienność prowadzonej działalności, preferowanie funkcji z zakresu kultury, handlu wyrobami artystycznymi, rękodziełem, galerii sztuki, warsztatów rękodzieła, pracowni artystycznych i dobrego rzemiosła. Zaoferowano preferencyjne stawki najmu w zamian za przedłużone godziny otwarcia lokali i częściowe wyprowadzenie działalności artystycznej w przestrzeń publiczną. Wszystkie te warunki dotyczą oczywiście własności komunalnej. W przypadku budynków i lokali prywatnych pozostaje tylko liczyć na przyłączenie się właścicieli do prowadzonego programu.

Istotną jest działalność Społecznej Rady do Spraw Estetyki, powołanej przez Prezydenta Bydgoszczy zarządzeniem z dnia 4 października 2014, której aktywność ma również na celu kształtowanie optymalnej oprawy wizualnej miejsc najcenniejszych i najatrakcyjniejszych w mieście, a co za tym idzie budowanie/zachowanie ich klimatu¹⁰.

Szansą na rewitalizację opartą na działaniach prospołecznych są zarówno programy unijne, systemy pożyczkowe, lokalne programy finansujące projekty dla kultury i renowacji zabytków, budżety partycypacyjne, inicjatywy obywatelskie, ale i tzw. *małe granty*¹¹.

W uchwalonej w październiku 2015 Ustawie o rewitalizacji oraz Krajowej Polityce Miejskiej do 2023 roku dużą rolę przypisuje się społecznościom lokalnym, konieczności współpracy z mieszkańcami i tworzeniu właściwej atmosfery dla budowania tożsamości miejsc. Narodowy plan rewitalizacji to projekt kompleksowy, według którego rewitalizacja połączy i zaangażuje społeczność lokalną. Zaplanowano na ten cel co najmniej 25 mld zł, z czego większość pochodzi ze środków unijnych na lata 2014–2020.

Grupy nieformalne i stowarzyszenia

Szczególne znaczenie dla tworzenia miejsc, ich specyfiki, moderowania aktywności mają mniej lub bardziej zorganizowane grupy społeczne skupione wokół miejsca zamieszkania, w ramach stowarzyszeń, fundacji, działające dla konkretnych projektów.

Ogólnopolska sieć ruchów miejskich rozrasta się. Funkcjonują obok siebie małe grupy podwórkowe, stowarzyszenia działające w obrębie ulicy, dzielnicy i organizacje ogólnomiejskie. W roku 2011 w Poznaniu odbył się I Kongres Ruchów Miejskich, a w 2015 miejscy aktywiści spotkali się po raz czwarty. Początkowo organizacje te zajęły się zagadnieniami społeczno-gospodarczymi, by już w następnym roku 2012 dostrzec znaczenie rewitalizacji i miejskiej polityki kulturalnej¹². Dotąd odbyły się jeszcze dwa kolejne kongresy, ostatni w 2015 roku. Nie bez znaczenia był udział przedstawicieli ruchów miejskich w tworzeniu Krajowej Polityki Miejskiej do 2023 roku, z paź-

What is also important, it was an activity of Civil Aesthetics Council, formed by the President of Bydgoszcz with an act on the 4th of October 2014, which actions also had the goal of shaping the optimal visuals of the most valuable and most attractive places in the city, and what follows were preserving their climate¹⁰.

The chance for a revitalization based on pro-social actions, were EU programs, loan systems, local programs financing cultural and antique renovations, participating budgets, civic initiatives, as well as so-called *small grants*¹¹.

In, enacted in October 2015, Revitalization and National Civic Policy until 2023 Bill, a huge role has been attached to local communities, a necessity of cooperation with citizens and creating the right atmosphere for building places' identity. National revitalization plan was a complex project, which assumed, that revitalization would connect and engage local community. At least 25 billion Zlotys were planned to achieve this, of which, majority came from EU's funds planned for 2014-2020.

Informal groups and societies

The crucial meaning for creating places, their specifics, moderating activity, has had less or more organized social groups focused around their place of residence, in forms of societies, foundations, working on specific projects.

In 2011 in Poznań, the 1st City Movement Congress took place, and in 2015, civic activists met for fourth time. In the beginning, those organizations took care of social and industrial matters, just to in next year 2012 spot the meaning of revitalization and civic cultural policy¹².

Not without a sense, have been city movements' representatives' contribution during the creation of National Civic Policy until 2023 from October 2015¹³, of which statements were moved into Revitalization Bill enacted on the 9th of October 2015¹⁴. We were witnessing new, in a country-scale, process of putting social aspect into revitalization actions and noticing its meaning.

To the research, that was currently being conducted in Bydgoszcz, three groups were chosen, all created grassroots, of which activity was connected with specific places. Each of them represented different kind of activities, had different target and realized different goals, but culture and art was always dominating in their actions. Two were registered societies, and one shaped itself in a specific location, due to attractiveness of the place.

Długa Street is a main historical high road of the Old Town, previously limited with city gates: Kuyavian and Pomeranian, with a preserved 18th and 19th century architecture with previous relicts. Social activity around this space focuses around two entities: Local Organization of Bydgoszcz *BYLOT* and Society *Bydgoska Starówka*. Local Tourism Organization of Bydgoszcz *BYLOT*¹⁵ was created in 2006. The organization bases its activities on consolidation of various societies e.g. entrepreneurs, cultural institutions, restaurant owners, hoteliers and local government in order to cooperate for social-economic development of the city and the region. *BYLOT* attempts to organize public events, that aim for building citizens' identity and promot-

il. 1. Lokalne społeczności aktywne w wybranych lokalizacjach / Local societies being active in chosen places
Fot. a. Ulica Długa, Fot. b. Kamienica 12 , Fot. c. Ulica Gimnazjalna fot. Autorka / Photo a. Długa Street, photo b. Kamienica 12 , Phptp c. Gimnazjalna Street, photo by the author

dziernika 2015¹³, której założenia przeniesiono do Ustawy o rewitalizacji uchwalonej 9 października 2015 roku¹⁴. Jesteśmy więc świadkami nowego, w skali kraju, procesu włączenia do działań rewitalizacyjnych czynnika społecznego i zauważania znaczenia jakie pełni.

Do badań prowadzonych obecnie w Bydgoszczy wybrano trzy grupy społecznościowe, powstałe oddolnie, których aktywność wiąże się z określonymi miejscami. Każda z nich reprezentuje innego rodzaju działalność, skierowana jest do nieco innej grupy odbiorców i realizuje różne cele. Wszystkie skupione są wokół liderów i mają określony obszar aktywności. Każda z nich realizuje programy związane z kulturą i sztuką. Dwie są zarejestrowanymi stowarzyszeniami, a jedna wykształciła się w konkretnej lokalizacji ze względu na atrakcyjność miejsca.

Ulica Długa, to główny historyczny trakt Starego Miasta, pierwotnie ograniczony bramami miejskimi: Kujawską i Poznańską, z zachowaną XVIII i XIX-wieczną zabudową z wcześniejszymi relikami. Aktywność społeczna w obrębie tej przestrzeni koncentruje się wokół dwóch podmiotów: Bydgoskiej Lokalnej Organizacji *BYLOT* i Stowarzyszenia *Bydgoska Starówka*. Bydgoska Lokalna Organizacja Turystyczna *BYLOT*¹⁵ powstała w 2006 roku. Organizacja opiera swoją działalność na konsolidacji różnych środowisk m.in.: przedsiębiorców, instytucji kultury, restauratorów, hotelarzy oraz władzy samorządowej, w celu współdziałania na rzecz społeczno-ekonomicznego rozwoju miasta i regionu. *BYLOT* podejmuje się realizacji ogólnodostępnych wydarzeń z pogranicza turystyki i kultury, które mają za zadanie budowanie tożsamości mieszkańców miasta oraz promocję Bydgoszczy. Wśród cyklicznych imprez koordynowanych przez Stowarzyszenie wymienić należy m.in.: PromoFestival, Obywatelskie Obchody Święta Niepodległości, Bydgoskie Wianki, Giełdy Produktów Turystycznych czy Targ Rzeczy Pięknych.

Stowarzyszenie Bydgoska Starówka¹⁶ zarejestrowane zostało w 2005 roku. Skupia właścicieli kamienki i lokali w obrębie Starego Miasta, szczególnie ulicy Długiej. Organizuje okazjonalne imprezy kulturalne. Skupia się głównie na lobbowaniu w administracji miejskiej w sprawach związanych z podniesieniem atrakcyjności Starówki.

ing Bydgoszcz. Among cyclical events coordinated by the organization there are e.g.: PromoFestival, Obywatelskie Obchody Święta Niepodległości, Bydgoskie Wianki, Giełdy Produktów Turystycznych and Targ Rzeczy Pięknych.

The society of Bydgoska Starówka¹⁶ was registered in 2005. It gathers tenement houses' owners from the Old Town area, especially Długa Street. It organizes occasional cultural events. It mainly focuses on lobbying in city's administration in cases of raising Market's attractiveness.

Cooperating entities point their offer towards a wide group of audience, without a specific profile.

On Poznańska street, there is a building complex, of which owner, the architect Szymon Muszyński, has initiated a creation of Foundation 12 Kamienica¹⁷ (Tenement House 12). He has allowed a creative group of young users to utilize this space. It consists of a set of four buildings with their rears, which reaches Brda Młynówka, making so-called Bydgoska Wenecja. The project creates places for people, who are passionate for art and culture. Created spaces are connected to each other, transforming one into another, changing the character and function. In the Art Courtyard, there are cultural-art events organized. There are workshops of silkscreen, furniture refurbishment, a gallery, restaurant, reading room, cyclical cultural events, concerts and eco-markets are being organized, and everything in those spaces is still being renovated. For specific profiles of actions there are different people responsible for, there is no single, active leader, and the atmosphere of the place, its aesthetics and the program offers gathering up a specified target. These are mostly young, creative people interested in eco lifestyle and young couples with children. The foundation has been working since 2012. With an addition of neighboring restaurants and Brewery of Beer, they have become an attractive piece of city, that keeps getting revitalized. Thanks to that, objects close to Kamienica 12 are getting new functions, regaining their assets in the area of the district. Activeness of the community behind Kamienica 12 and visionary thinking of its owner causes that creatively utilized space to expand each year.

il. a-b. Ulica Gimnazjalna przed rozpoczęciem działalności grupy i w trakcie. Aktywność użytkowników parterów kamienic zmotywowała właścicieli do remontów. Obecnie cała pierzeja ulicy jest po renowacji (fot. autorki) / Gimnazjalna Street before beginning the work of the group and then, during it. Activity of the users of ground floors had motivated the owners to perform renovations. Currently, the entire frontage is after renovation

Współpracujące ze sobą podmioty kierują ofertę do szerokiego grona odbiorców, bez wyraźnego profilu.

Kolejne dwie inicjatywy to: Fundacja 12 Kamienicy (ul. Poznańska) i Landszaft – kawiarnia i sklep z odzieżą vintage Karoliny Kowalskiej i Michała Kalisza przy ulicy Gimnazjalnej 6. Przy ulicy Poznańskiej znajduje się kamienica nr 12. Jest to kompleks budynków, których właściciel architekt Szymon Muszyński zainicjował stworzenie Fundacji 12 Kamienicy¹⁷. Oddał do dyspozycji kreatywnej grupie głównie młodych użytkowników gotową do wykorzystania przestrzeń. Składa się na nią ciąg czterech kamienic wraz z tylną zabudową, która dochodzi do Brdy Młynówki, tworząc tzw. Bydgoską Wenecję. Projekt tworzy miejsca dla osób, które pasjonują się kulturą i sztuką. Powstałe przestrzenie łączą się ze sobą, przechodzą jedne w drugie, zmieniając charakter i funkcje. W słoneczne dni na Podwórku Sztuki organizowane są imprezy kulturalno-artystyczne. Działają pracownie sitodruku, renowacji mebli, galeria, restauracja, czytelnia, organizowane są cykliczne imprezy kulturalne i eko-jarmarki, koncerty a wszystko w przestrzeniach stale poddawanych renowacji. Za poszczególne profile działalności odpowiadają różne osoby, nie funkcjonuje jeden aktywny menadżer/lider, a atmosfera miejsca, jego estetyka i oferta programowa gromadzą określony typ odbiorców. Są to głównie młodzi, kreatywni ludzie zainteresowani życiem eko i młode małżeństwa z dziećmi. Fundacja działa od 2012 roku. Niemal każdego dnia w pomieszczeniach Kamienicy 12 dzieje się coś ciekawego, a gospodarze są otwarci na różne inicjatywy, związane z szeroko pojętą kulturą. W połączeniu z sąsiadującymi restauracjami i Warzelnią Piwa stały się atrakcyjnym fragmentem miasta poddawanym sukcesywnej rewitalizacji. Dzięki temu bliskie Kamienicy 12 obiekty otrzymują nowe funkcje, odzyskując swoje walory w przestrzeni dzielnicy. Aktywność społeczności zgromadzonej wokół Kamienicy 12 i wizjonerskie myślenie właściciela powoduje, że z każdym rokiem powiększa się twórczo wykorzystywana przestrzeń, budynki są poddawane rewaloryzacji przyczyniając się do zwiększenia atrakcyjności całej tej części miasta.

Ulica Gimnazjalna znajduje się w ścisłym śródmieściu Bydgoszczy. Jej jedną pierzeję stanowią kamienice z przełomu XIX i XX wieku, a drugą ceglany kompleks zabytkowego gmachu I Liceum Ogólnokształcącego. Dotąd kamienice stra-

Gimnazjalna Street is placed in the centre district of Bydgoszcz's midtown. Its first frontage are tenement buildings from between 19th and 20th century, and the second, a bricked building complex of High School No. 1. Before, the tenement houses were frightening with their destroyed elevations. Everything began to change in 2012, when two young people, Karolina Kowalska and Michał Kaliski, rented an empty place at Gimnazjalna Street 6, and opened Landschaft – a cafe and a vintage clothes shop. They were, who made an old-school style of this place, by organizing all kinds of events later there, like flea markets, vinyl exchanges. However, they didn't expect that Landschaft's success would transform the entire street. A phenomenon of unofficial cooperation of tenants of Gimnazjalna Street¹⁸ caused unexpected results. The cooperation is based on a common goal and is a phenomenon in a scale of the city: it's all about dragging in a specified group of people, with defined taste and new culture of spending their free time. During last four years, the street has changed a lot and lives through a gradual transformation. The beginning of the changes after creating Landschaft was continued by: Strefa Jogi, Burger Park, Vinyl Shop Lamminam, Wookies Bike Garage i Streetwear Establishment and Olga Jahr's fashion studio. The success of the owners caused the neglected houses to get renovated and the interest on the place is still rising. The community organizes its street day, moving outside of their social circle. They are young people: high school students, culture representatives – actors and musicians and so-called hipsters.

Students' attempts

As my work with students¹⁹, the analysis of Długa Street based on Jan Gehl's research, which was led on Stroget, the main high road in the centre of Copenhagen²⁰, has been made. On the plans, most attractive places, shops and showcases have been marked. The amount and localization of green zones and benches have been rated. Actual movement, also bicycle, has been observed around the high road. A few poll interviews with the inhabitants have been done. A function placement in the ground floors of the houses and their structure has been also analyzed. Street's life, attractions, which draws people's attention, social meetings' and local interactions' intensity has been observed. A point has been made, that the street meets all of the terms to become a place, which is eagerly chosen by the

żyły zniszczonymi elewacjami i pustostanami, w niczym nie kojarzyły się z miejscem atrakcyjnym. Wszystko zaczęło się zmieniać w 2012 roku, kiedy dwoje młodych ludzi Karolina Kowalska i Michał Kalisz wynajęło przy Gimnazjalnej 6 pusty lokal i urządziło w nim **Concept Store Landszaft** – kawiarnię i sklep z odzieżą vintage. To oni stworzyli oldskulowy styl tego miejsca, organizując następnie różnego rodzaju imprezy, jak pchle targi, skup płyt winylowych. Zostali także laureatami w jedynym jak dotąd konkursie na najlepszy szyld reklamowy w Bydgoszczy¹⁸. Nie spodziewali się jednak, że ich pomysł i powodzenie Landszaftu spowoduje przemianę całej ulicy. Zjawisko niesformalizowanej współpracy najemców lokali przy ulicy Gimnazjalnej¹⁹ przyniosło niespotykane rezultaty. Współpraca oparta jest na wspólnym celu i stanowi fenomen w skali Bydgoszczy: chodzi o przyciągnięcie grupy odbiorców o określonych gustach. W ciągu czterech ostatnich lat ulica bardzo się zmieniła i stała się najlepszym przykładem na to, jaki wpływ na kształt miasta może mieć alternatywny sposób myślenia o rewitalizacji i świeże pomysły. Na skalę regionalną jest to nowe podejście do kultury: kultury jedzenia, mody, spędzania wolnego czasu. Ulica przeżywa stopniową transformację. Początek zmian po stworzeniu Concept Store Landszaft, kontynuowały kolejno: Strefa Jogi, Burger Park, Vinyl Shop Lamminam, Wookies Bike Garage i Streetwear Establishment oraz studio mody Olgi Jahr. Wszystko znajduje się na odcinku zaledwie trzech sąsiadujących ze sobą kamienic. Sukces, jaki odnieśli gospodarze lokali spowodował, że zaniedbane dotąd kamienice zostały poddane renowacji, a zainteresowanie miejscem stale rośnie. Wspólnota organizuje święto swojej ulicy, wychodząc coraz bardziej poza własny krąg towarzyski. Są to młodzi ludzie: uczniowie liceów, przedstawiciele świata kultury – aktorzy i muzycy, a także tzw. hipsterzy.

Podsumowanie

Podsumowując cztery zaprezentowane przykłady lokalnych aktywności inicjujących działania rewitalizujące, widać wyraźnie, że platformą łączącą i tworzącą społeczność może być kultura i sztuka. Lepsze efekty widać tam, gdzie specjalne znaczenie ma zaangażowanie liderów, a także tam, gdzie czynnik biznesowy nie jest najważniejszy. Miasto stwarza warunki do absorbowania środowisk artystycznych ale stymulacja lokalnych środowisk da to proces wymagający wpływu czasu. Regulacja czynszów podejmowana przez miasto może pomóc w właściwym profilowaniu funkcji.

Badane grupy miejskie wykazują większą aktywność ludzi młodych. W rewitalizacji Starego Miasta konieczny jest kontrolowany przez Magistrat proces gentryfikacji. Część dotychczasowych mieszkańców pozostanie w rewitalizowanych budynkach, część je opuści, a wtedy preferencje powinni uzyskać lokalni artyści wynajmujących pracownie, studenci, „młodzi kreatywni” z rodzinami. Taka mieszanina społeczna może generować nowe wartości oscylujące wokół działań twórczych, budując nowe wspólnoty. Gdy zostanie przekroczony punkt społecznej bezwładności układu, centrum miasta może stać się miejscem przyjaznym, otwartym, o unikalnej atmosferze. Poprzedzić je jednak musi poszukiwanie tożsamości miejsc drogą budowy społeczności lokalnych

users: the street is a walkway, it has a friendly scale and interesting architecture, has exclusive civic furniture, in its vicinity, there are many shops, that may drag attention and it connects important landmarks together. Yet, it is still empty.

It has been observed, that: the benches were placed in parallel and people sit on them having the most interesting parts of the street behind their backs, showcases are boring, some are even frightening, non-renovated houses are making especially bad impression, the amount of summer gardens is low because of the car traffic, there is no “live” attractions, musicians, painters, shopping stands etc., during the interviews, people have complained on the high rents of the business premises, charges for using the pavement. There is no constant cultural offer, which is addressed to a specific target.

As a part of revitalization activities, in 2014, students filled the empty showcases of the shops, which had been waiting for their new lessee, with prints of the designer diploma posters. It was supposed to be a prototyping for the inhabitants and street's users, that those places could be utilized in a different way, by transforming them into mobile galleries, presenting, for instance, young people's works, for which, professional exhibitions were still unavailable. As a „Ławeczka miejska” project – dozens of offers were made, of which the sponsor could choose and fund even one. The enthusiasm of the project's first days quickly ran out, when it turned out, that the owners had to make next move. A „Długa design” project creation was proposed, in which, business premises would gradually transform into gastronomic showrooms presenting newest design trends, organizing meetings of the designers, producers and students. Finally, entering the street with avant-garde, changeable spatial objects. And in this case again, without a success. On Długa, sometimes there are various kinds of events organized – fairs, shows, collectors' conventions. All those actions are initiated by exterior entities, and the low interest of the inhabitants in such events is the response. There is an urgent need to create a real, “new”, creative community. The change in a current way of thinking in this matter seems obvious.

Summary

Summing up the examples of local activities initiating revitalizing actions, we can see, that the platform, which connects and creates societies, can be art and culture. Better results can be observed in places, where leaders' meaning is special and where business aspect does not matter mostly. The city creates conditions to absorb artistic communities, but the stimulation of local communities is a process, that requires time. Rent regulations, which are done by the city might help in the right profiling of functions.

Researched city groups show larger activity of young people. In the Centre, a controlled gentrification process is required. Some of the current inhabitants will stay in revitalized buildings, some will leave them and then local artists, who are hired by workshops, students and “young and creative” with their families should be preferred. Such social mixture can generate new values os-

Obecnie sprzyjający klimat jaki tworzy magistrat, stymulacja, energia pojedynczych liderów, wizjonerów, menadżerów kultury, kontrowersyjnych czasem twórców i animatorów, powinny dać w kilkuletniej perspektywie rezultat w postaci nowego Starego Miasta żyjącego życiem swoich obywateli i tych, którzy zechcą w twórczy sposób do tego życia dotrzeć.

PRZYPISY

- ¹ Ghel J., *Życie między budynkami, użytkowanie przestrzeni publicznych*, Wydawnictwo RAM 2013, s.125.
- ² Alexander Ch., *Język wzorców*, Wyd. GWP 2008, s.179.
- ³ Lynch K., *Obraz miasta*, Kraków 2011, s.168-192.
- ⁴ Bardzińska-Bonenberg T., *Rewitalizacja – Działania inwestycyjne a aspekt społeczny*, w: *Tożsamość Miasta w dobie globalizacji*, Wydawnictwo Politechniki Poznańskiej, Zeszyt 29, rok 2013, s.79-85.
- ⁵ Bydgoski Feniks, *Wyróżnienie Prezydenta Miasta dla najlepszych użytkowników obiektów zabytkowych*, Wydawnictwo WKIS, 1997.
- ⁶ Rembowicz-Dziekiowska A., *Kultura i działalność twórcza potencjalnym motorem rewitalizacji przestrzeni publicznych Starego Miasta w Bydgoszczy*, w: *Problemy rozwoju miast*, 9/4, 65-75. Muzeum Historii Polski, 2012.
- ⁷ Uchwała Nr XXI/397/12 Rady Miasta Bydgoszczy z dnia 25 stycznia 2012 roku w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego "Stare Miasto" w Bydgoszczy, Dziennik Urzędowy Województwa Kujawsko-Pomorskiego, Bydgoszcz, 2 marca 2012, Poz.441.
- ⁸ Czerwiński M., *Życie po miejsku*, Warszawa, 1974, s.34-52.
- ⁹ Wachnicki M., *Koniec libeskindów. Czas na ludzi*. w: *Gazeta Wyborcza*, 18-19.04.2015., s.38-39.
- ¹⁰ Zarządzenie Prezydenta Miasta Bydgoszczy nr 584/2013 z 11.10.2013. http://www.bip.um.bydgoszcz.pl/binary/584-2013_tcm30-154955.pdf (dostęp: 26.09.2016.).
- ¹¹ II Kongres Ruchów Miejskich, <http://kongresruchowmiejskich.pl/o-nas/ii-kongres-ruchow-miejskich/>, (dostęp: 12.06.2016).
- ¹² II Kongres Ruchów Miejskich, <http://kongresruchowmiejskich.pl/o-nas/ii-kongres-ruchow-miejskich/>, (dostęp: 12.06.2016).
- ¹³ Krajowa Polityka Miejska 2023, (dostęp: 12.06.2016.).
- ¹⁴ Dziennik Ustaw RP z 3 listopada 2015, poz. 1777.
- ¹⁵ <http://bylot.pl/o-nas> (12.06.2016).
- ¹⁶ <http://krs-pobierz.pl/stowarzyszenie-bydgoska-starowka-i490437> (dostęp: 05.10.2016.).
- ¹⁷ <http://artdeco-kamienica12.pl/>.
- ¹⁸ http://express.bydgoski.pl/238522_Wiemy-jaki-jest-najladniejszy-szyld-w-Bydgoszczy.html (dostęp: 26.07.2016.).
- ¹⁹ http://bydgoszcz.wyborcza.pl/bydgoszcz/1,48722,15713041_Mlodzi-rozruszali-Gimnazjalna-Trwa-remont-kamienic.html; (dostęp: 13.04.2016).

LITERATURA

- [1] Alexander Ch., *Język wzorców*, Wyd. GWP 2008.
- [2] Bardzińska-Bonenberg T., *Rewitalizacja – Działania inwestycyjne a aspekt społeczny*, w: *Tożsamość Miasta w dobie globalizacji*, Wydawnictwo Politechniki Poznańskiej, Zeszyt 29, rok 2013.
- [3] Bydgoski Feniks, *Wyróżnienie Prezydenta Miasta dla najlepszych użytkowników obiektów zabytkowych*, Wydawnictwo WKIS, 1997.
- [4] Czerwiński M., *Życie po miejsku*, Warszawa, 1974.
- [5] Ghel J., *Życie między budynkami, użytkowanie przestrzeni publicznych*, Wydawnictwo RAM 2013.
- [6] 2nd City Movement Congress, <http://kongresruchowmiejskich.pl/o-nas/ii-kongres-ruchow-miejskich/>, (access: 12.06.2016).
- [7] National Civic Policy 2023, https://www.mr.gov.pl/media/10252/Krajowa_Polityka_Miejska_20-10-2015.pdf (access: 12.06.2016.).
- [8] Lynch K., *Obraz miasta*, Krakow 2011.
- [9] Rembowicz-Dziekiowska A., *Kultura i działalność twórcza potencjalnym motorem rewitalizacji przestrzeni publicznych Starego Miasta w Bydgoszczy*, in: *Problemy rozwoju miast*, 9/4, p.65-75. Museum of Polish History, 2012.
- [10] Resolution Nr XXI/397/12 of Town Hall of Bydgoszcz from 25th January 2012 about local plan of spatial development "Stare Miasto" In Bydgoszcz, *Dziennik Urzędowy Województwa Kujawsko-Pomorskiego*, Bydgoszcz, 2 March 2012, Pos.441.
- [11] Revitalization Act, *Journal of Laws of the Republic of Poland*, 3rd November 2015, pos. 1777.
- [12] Wachnicki M., *Koniec libeskindów. Czas na ludzi*, *Gazeta Wyborcza*, 18-19.04.2015.
- [13] Decree of the President of Bydgoszcz no. 584/2013, 11.10.2013. http://www.bip.um.bydgoszcz.pl/binary/584-2013_tcm30-154955.pdf (access: 26.09.2016.).

collaring around creative activities, building new communities. When the point of social inertia will be reached, the city centre may become a friendly and open place with an unique atmosphere. First, however, a search of places' identities through building local societies must happen.

ENDNOTES

- ¹ Ghel J., *Życie między budynkami, użytkowanie przestrzeni publicznych*, RAM Publishment 2013, p.125.
- ² Alexander Ch., *Język wzorców*, Pub. GWP 2008, p.179.
- ³ Lynch K., *Obraz miasta*, Kraków 2011, p.168-192.
- ⁴ Bardzińska-Bonenberg T., *Rewitalizacja – Działania inwestycyjne a aspekt społeczny*, in: *Tożsamość Miasta w dobie globalizacji*, Wydawnictwo Politechniki Poznańskiej, Zeszyt 29, rok 2013, p.79-85.
- ⁵ Bydgoski Feniks, *Wyróżnienie Prezydenta Miasta dla najlepszych użytkowników obiektów zabytkowych*, Publishment WKIS, 1997.
- ⁶ Rembowicz-Dziekiowska A., *Kultura i działalność twórcza potencjalnym motorem rewitalizacji przestrzeni publicznych Starego Miasta w Bydgoszczy*, in: *Problemy rozwoju miast*, 9/4, 65-75. Museum of Polish History, 2012.
- ⁷ Resolution Nr XXI/397/12 of Town Hall of Bydgoszcz from 25th January 2012 about local plan of spatial development "Stare Miasto" In Bydgoszcz, *Dziennik Urzędowy Województwa Kujawsko-Pomorskiego*, Bydgoszcz, 2 March 2012, Pos.441.
- ⁸ Czerwiński M., *Życie po miejsku*, Warszawa, 1974, p.34-52.
- ⁹ Wachnicki M., *Koniec libeskindów. Czas na ludzi*. in: *Gazeta Wyborcza*, 18-19.04.2015., p.38-39.
- ¹⁰ Decree of the President of Bydgoszcz no. 584/2013, 11.10.2013. http://www.bip.um.bydgoszcz.pl/binary/584-2013_tcm30-154955.pdf (access: 26.09.2016.).
- ¹¹ so-called *small grants* are funds from the city's budget, that support specific cultural projects, granted each quarter; the way of granting the funds based on art. 19a of an act of 24th April 2003 of charitable activities and voluntary, the donation cannot exceed 10 000 PLN
- ¹² 2nd City Movement Congress, <http://kongresruchowmiejskich.pl/o-nas/ii-kongres-ruchow-miejskich/>, (access: 12.06.2016).
- ¹³ National Civic Policy 2023, https://www.mr.gov.pl/media/10252/Krajowa_Polityka_Miejska_20-10-2015.pdf, (access: 12.06.2016.).
- ¹⁴ *Journal of Laws of the Republic of Poland*, 3rd November 2015, pos. 1777.
- ¹⁵ <http://bylot.pl/o-nas> (12.06.2016).
- ¹⁶ <http://krs-pobierz.pl/stowarzyszenie-bydgoska-starowka-i490437> (access: 05.10.2016.).
- ¹⁷ <http://artdeco-kamienica12.pl/>.
- ¹⁸ http://bydgoszcz.wyborcza.pl/bydgoszcz/1,48722,15713041_Mlodzi-rozruszali-Gimnazjalna-Trwa-remont-kamienic.html; (access: 13.04.2016).
- ¹⁹ Spatial shaping workshops directed by the author.
- ²⁰ Jan Gehl, *Życie między budynkami. Użytkowanie przestrzeni publicznych*, Kraków 2013, p. 27-30 , 73-126.

BIBLIOGRAPHY

- [1] Alexander Ch., *Język wzorców*, Pub. GWP 2008.
- [2] Bardzińska-Bonenberg T., *Rewitalizacja – Działania inwestycyjne a aspekt społeczny*, in: *Tożsamość Miasta w dobie globalizacji*, Wydawnictwo Politechniki Poznańskiej, Note 29, 2013.
- [3] Bydgoski Feniks, *Wyróżnienie Prezydenta Miasta dla najlepszych użytkowników obiektów zabytkowych*, WKIS Publishment, 1997.
- [4] Czerwiński M., *Życie po miejsku*, Warsaw, 1974.
- [5] Ghel J., *Życie między budynkami, użytkowanie przestrzeni publicznych*, RAM Publishment 2013.
- [6] 2nd City Movement Congress, <http://kongresruchowmiejskich.pl/o-nas/ii-kongres-ruchow-miejskich/>, (access: 12.06.2016).
- [7] National Civic Policy 2023, https://www.mr.gov.pl/media/10252/Krajowa_Polityka_Miejska_20-10-2015.pdf (access: 12.06.2016.).
- [8] Lynch K., *Obraz miasta*, Krakow 2011.
- [9] Rembowicz-Dziekiowska A., *Kultura i działalność twórcza potencjalnym motorem rewitalizacji przestrzeni publicznych Starego Miasta w Bydgoszczy*, in: *Problemy rozwoju miast*, 9/4, p.65-75. Museum of Polish History, 2012.
- [10] Resolution Nr XXI/397/12 of Town Hall of Bydgoszcz from 25th January 2012 about local plan of spatial development "Stare Miasto" In Bydgoszcz, *Dziennik Urzędowy Województwa Kujawsko-Pomorskiego*, Bydgoszcz, 2 March 2012, Pos.441.
- [11] Revitalization Act, *Journal of Laws of the Republic of Poland*, 3rd November 2015, pos. 1777.
- [12] Wachnicki M., *Koniec libeskindów. Czas na ludzi*, *Gazeta Wyborcza*, 18-19.04.2015.
- [13] Decree of the President of Bydgoszcz no. 584/2013, 11.10.2013. http://www.bip.um.bydgoszcz.pl/binary/584-2013_tcm30-154955.pdf (access: 26.09.2016.).